

Bröllopsseder på Gottland

af

Nils Lithberg.

(Forts.)

Innan vi öfvergå till skildringen af det egentliga bröllopet, torde några anmärkningar rörande bröllopets förlopp i dess helhet först vara på sin plats.¹ Det är tydligt, att det storstilade gottländska bondbröllopet icke förekommer lika hos alla samhällsklasser och under alla förhållanden. Hos »småfolket» firas bröllopet efter några förberedelser i fråga om gästernas plägnung en kvällsstund. Möjligen förekommer ett andradagskalas, men därmed är också allt öfverstökat. I fråga om dagen för bröllopet är man då heller icke så nogräknad. Hos herrskap, »hässkappar», återigen har man mer och mer bildat sig efter stadssederna, där man i matväg o. s. v. iakttagar andra vanor samt i fråga om bröllophögtidligheternas längd och vidlyftigheter vidtager många inskränkningar.

Men icke heller bröllopet hos den burgna allmogeklassen är lika under alla förhållanden. Som vi veta, firas bröllopet vanligen i brudens hem. Skall då brudgummen blifva ingift, d. v. s. för framtiden blifva boende hos brudens föräldrar, är bröllopet slut efter tre eller fyra dagar. Vanligen firades det under denna förutsättning fordom på torsdag, då andradag hölls på fredag. På lördagen var stillestånd, men på söndagen fortsatte man igen, ty då skulle de nygifta »ga ungfålk i körke». Efter middagen på söndagen reste gästerna hem. Numera, då bröllop firas på fredag eller lördag, fortsättas högtidligheterna likväl endast till och med söndag.

¹ Början af denna skildring återfinnes i 2:a häftet af Fataburen 1906.

Skulle brudgummen däremot blifva boende hemma hos sig, firades efter bröllopet s. k. »hajmkumst». Då egde bröllopet vanligen rum på tisdag, hvarefter afresan från bröllopgården till det nya hemmet skedde på torsdag samt högtidligheterna här fortsattes till och med söndagen. Numera, då hajmkumst (sällan) eger rum, firas bröllopet i brudhuset vanligen på torsdag och fredag samt »hajmkumsti» på lördag och söndag. I hvarje fall föregås festen af ett kalas för brudgummen, innan han lämnar sitt hem, och detta kalas benämnes utridningskalaset, *äutrejdninigi*. Ett fullständigt bröllop med utridning och hemkomst tar sålunda nu för tiden, då de tjänstgörande på måndagen kvarstanna för att taga ner klädseln, återställa lånade möbler och husgeråd m. m., sex dagar i anspråk. Förr i världen åtgingo åtta dagar. Mot sådan vidlyftighet och öfverflöd har öfverheten stundom reagerat, och i Kristian IV:s stadfästelsebref af 28 maj 1606 läses härom följande: — — »och skall Bröllopet intet längre vara än till om Måndags aftonen, och om Tisdagen skall all bröllopskost hafva en ända. Skedde bröllopet om söckendagen i veckan, så skall dock bröllopet intet längre vara än i 2 dagar.» Hos allmogen på landet gäller äfven, att bröllop ej får hållas mer än i två dagar; »icke heller skall bröllopskost hållas på 2 ställen som tillförene veckan igenom, utan på ett ställe, antingen hos Brudgummens eller Brudens föräldrar». Om allmogen på landet bröt emot detta, skulle den till Kungl. Maj:t böta *ett godt par oxar* samt till de fattiga vid hospitalet i Visby *en god tunna lambkött och en tunna oxekött*. Bröt man däremot i Visby emot nämnda stadgande eller på landet hos prostar, präster eller domare, bötades 50 daler till hospitalet, och vardt den skyldige dessutom straffad såsom olydig.

Utom olikheter i fråga om bröllopets längd finnas skiljaktigheter äfven med afseende på platsen för vigseln. Numera torde »körkvigsel» vara den vanligast förekommande, men det anses, att skall bröllopet vara »åtta gammelt», bör det vara hemvigsel. I Säves bröllopsberättelse förutsattes hemvigsel såsom det normala. I 1587 års stadga talas endast om vigsel i kyrkan med söndagen som den vanligaste dagen för bröllopet. I Gutalagen säges, att brud-

mässan sjunges i brudgummens hem; här förekommer således hemvigsel. Troligen är det först, då man sätter vigseln i samband med gudstjänsten på söndagen, som kyrkvigsel kommer i bruk. Så fort man emellertid börjat vigas i kyrkan, börja äfven andra dagar än söndagarna användas till bröllopet. Men det oaktadt kvarstår växlingen mellan det gamla och det nya, så att man år 1680 fann sig föranlåten att i konsistorium fatta det beslut, att »alla brudar böra vigas i kyrkan, *excepto casu necessitatis*; att det ej bör ske på Onsdagar och Fredagar, som äro böndagar; — att det i staden bör ske precis kl. 10 f. m.; men vilja de vigas om Söndagarne, då skall det ske i aftonsångerna.» Det kyrkliga ingripandet har emellertid haft ringa verkan. Under olika tider har det ena varit öfvervägande, under andra tider tvärtom.

Var det så, att bröllopet stod i brudgummens hem, är förhållandet naturligtvis motsatt. Vanligen sker detta för att inhibera hemkomsten, men dessförinnan firas i brudens hem en fest motsvarande utridningen, hvilken kallas *avfärd*. I fall af kyrkvigsel är det då mycket vanligt, att mötet mellan kontrahenterna sker vid kyrkan.

För att icke med alltför många utvikningar trötta läsaren har det synt mig lämpligast att i en följd skildra ett fullständigt bröllop i brudens hem med utridning från brudgummens föräldrar, kyrkvigsel samt hemkomst från bröllophuset. Redogörelsen för de varianter, som kunna finnas, kommer att lämnas efteråt. Bröllopet förläggas till torsdag med utridning på onsdag och hemkomst på lördag.¹

Utridningen.

Samtidigt som brudhuset klädes och mögröten ätes i brudens hem är det ingalunda stillestånd hos brudgummen. Numera är det gamla utridningskalaset, äutrejdningi, merendels bortlagdt, men här och där, såsom t. ex. i Grötlingbo, firas det än i dag.

¹ Jag vill här hafva omnämndt, att jag vid utarbetningen af denna del af bröllops-sederna på Gottland genom välvilligt tillmötesgående af lektor M. Klintberg i Visby satts i tillfälle att taga del af de anteckningar, som finnas hos Alfvegren och Neogard.

Äntrejdningi äger rum dagen före och på själfva bröllopsdagen, och särskildt då brudgummen skall bli »ingift» på nytt ställe, i hvilket fall högtidligheterna icke åtföljas af hemkomstölet, är utridningskalaset mera omständligt. Dagen före kalaset, d. v. s. 2 dagar före bröllopet, har man klädt med grönt och rest en eller annan äreport strax vid brudgummens hem. Inbjudna äro brudgummens funktionärer vid bröllopet, brudtbonden och brudgummens marskalkar, närmaste släktingar samt bidlaget. Under förmiddagen på kalasdagen börja de »langfärdnes» släktingarna anlända, och fram vid 1-tiden är folket vanligtvis samladt, och så fort ske kan börjar middagen, som hvad trakteringen beträffar icke står bröllopsmiddagen långt efter. Stundom håller brudtbonden redan nu det s. k. »uttalet», ett tal, hvori han berör de förhållanden, under hvilka gästerna samlats, samt betonar den förestående skilsmässan inom familjen. Efter middagen spelar man pärk och kastar varpa samt roar sig på bästa vis. Det enda afbrottet bildar »värningkistans» afgang. Värningkistan kallas den hemgift bruden eller brudgummen för med sig från sitt föräldrahem. Att köra värningkistan eller värningen, som det äfven heter, är värderingsmannens uppgift, och anses detta vara en af de mest hedrande poster, man kan få bekläda. Har värningen icke afgått redan någon af de föregående dagarna, afgår den senast denna kväll. Förr i tiden kunde det äfven ske på själfva bröllopsdagens morgon. Då värningen afgår, skjutes det, och öfver allt, hvarest den färdas fram utmed vägarna, lossas äreskott. Till värningkistan hörde äfven värningkanna. Så kallades det större kvantum bullar, brännvin och öl, som alltid fördes med värningen, ofta på en särskild vagn, och hvarmed alla, man mötte på vägen, skulle fägnas. Numera är, så vidt jag vet, denna sed alldeles aflagd.

Efter vid 7-tiden intaget kaffe står det inte länge på, innan dansen är i gång. Vid 11-tiden intages kvällsmålet, och sedan fortsättes dansen igen, stundom ända till kl. 4 på morgonen. Fordom utsågs vid dansen en särskild flicka, som skulle dansa brud. I äldre tider, då en omsorgsfullare toalett kräfdes, användes utridningskvällen äfven till att göra sig i ordning till den följande dagen, papiljottera håret m. m.

Under natten inlogeras man i de närmaste gårdarna, och på bröllopsdagens morgon väckes man af skaffaren, som står vid sängen med en bastant »glyggare» (brännvinsglögg).

Vid 9-tiden börja gästerna åter samlas, och sedan den reglementariska »välkomstsupen» serverats, vidtager frukosten. Atmosfären blir nu mer och mer laddad med en orolig känsla af den förestående afresan. Kvinnorna gå då och då ut i förstugan eller upp på kammaren för att se, om allt är på sin plats, så att starten kan ske så fort som möjligt. Så återvända de om en stund, allt under det karlarna med lugnt mod förtära sin frukost. Ännu en gång får man emellertid se till, att allt var riktigt rätt, och när man återvänder, sitta ännu karlarna vid kaffet och »halfvan». Snart tar emellertid den kvinnliga ifvern ut sin rätt, och man börjar högt yrka på att få komma i väg någon gång. Stolarna skjutas från bordet, man tackar Gud för mat, och så börjar tillrustningen för resan på allvar. Hästarna ryktas och påselas, vagnarna dragas fram, foder och bröd lägges i vagnen, under det kvinnorna packa. Allt skall göras så i ordning, att den egentliga »affärden» sedan kan gå »i en handvänning». Om en stund kommer skaffaren med inbjudan att komma in och ta en afskedssup, och nu få drängarna fullt upp att göra med att spänna för, så att alla vagnarna skola vara färdiga, när den första människa härnäst visar sig på trappan.

Då gästerna samlats, fattar brudtbonden först sitt glas. Nu är afskedets stund kommen. Brudgummen står vid öfre sidan af bordet. Han är modernt klädd. Svarta kläder med jacka eller bonjour samt en ros i knapphålet, hvit halsduk och hvita handskar samt blankskinande resårskor. Ofta är brudgummen numera klädd i hög hatt, hvilken lånas på olika håll i bygderna vid behof. Gästerna äro samlade längre neråt salen, och längst ner vid dörren stå brudgummens föräldrar och syskon. Brudtbonden höjer sin röst och talar på t. ex. följande sätt:

»Mina vänner, må det tillåtas mig att nämna några ord såsom afskedshälsning åt denne vår unge man, som i dag ämnar lämna denna sin födelsebygd, för att i annat hem förena sina framtida händelser i världen.

Älskade Brudgum! Du skall således i dag lämna detta ditt kära fädernehem, där du helsade den första morgonens sol, där du sedan under barndomens bräckliga tid endast vid det ömmade moders-hjärtat och den hulda Fadersfamnen fann din enda tröst. — Men tiden fortgår och snart var du först ett jollrande barn och sedan en fullvuxen man. — Näst Gud, hvem har varit medverkande därtill att du är hvar du nu är? Ja se här stå dina föräldrar med tårar i ögonen i skilsmässans stund.

Din Moder, på hvars arm du Unge värlöse, så lugnt inslumrade, hon som för dig vakat så många natt, hon som i din barndom smekte dig så ömt och slöt dig till sitt ömma Modersbröst och lät dig hvila i sitt hulda sköte, hon som i din unga själ inplantat dygdens frö och uppfostrat dig till en god Christen, maka och vän.

Din Fader — som haft så utsägliga omsorger för ditt väl, han, som gifvit dig faderliga råd och förmaningar till det goda och dygden, han som kanske många gång afvärt de faror som omgäfvat Din barna- och ungdomsålder, han som med sitt vaksamma öga, sin ledande stödjande hand upprätthöll dig bland faror och försåt i en ond och förförisk värld, han som så många gång gungat dig på sina knän —

men båda så nöjda

och glömmande all möda

när du oskuldsfullt så gladt emot dem log. —

Afskedstimman är inne, tag därför nu farväll af dina älskade föräldrar och tacka dem hjärtligen för allt hvad de för dig gjort. — Tag farväll och tacka din älskade Broder och Svägerska för de år och dager som I, med glädje, endräkt och trefnad lefvat tillsammans; I hafven kanhända någon gång varit utsatte för faror, mödor, sorger och bekymmer, men I hafven Broderligt delat dem. Tag äfven farväll af dina bardoms lekkamrater och tänken efter den tid då en oskyldig lek utgör barnets högsta fröjd. — Denna ljufva tid, återkommer alldrig mera för dig så ren som du då var, ty du går nu ut i världen för att på egen hand pröfva så väl dess fröjder som bekymmer. Om du då med Gud beständigt för ögonen följer hans hvillja, skall din lefnad här på jorden blifva ljuf och behaglig.

Du har nu själf valt en följeslagerska genom lifvet, hvilkens hem äfven efter denna dag blifver ditt och dit vi om några minuter ämnar fortsätta vår färd. O måtte du alltid med ljuf och lycklig känsla kunna påminna dig den viktiga dag, då ditt orubbliga kärleksband blef knutet, och må det nya hem, du nu går att söka, blifva för dig en lika lycklig och kär bostad, som den du nu lämnar, och måtte Dinna återstående dager blifva många, glada och sälla, intill dess du af en högre makt kallas till en annan werld.

Slutligen får jag så å gästernas som egna vägnar kvarlämna tusende tacksägelser för det gästfria och trefliga bemötande vi här åtnjutit. — Må frid, kärlek och sällhet ständigt trifvas inom detta hus och Guds välsignelse vare med oss alla.»¹

Sedan nu afskedsskålen är drucken, gör man sig omedelbart redo till afresan. Skjutsarna köra fram, och man packar in sig stundom 8 å 9 personer i hvarje vagn. Först åker brudgummen med brudtbonden på sin vänstra sida. I främre åkstolen på samma vagn sitta spelmannen och kusken. Så komma de öfriga vagnarna, tämligen likgiltigt i hvilken ordning. Där ridande marskalkar ännu förekomma, rida dessa en på hvar sida om brudtbondens vagn. Sedan alla tagit plats, spelar spelmannen upp, piskorna smälla, och så bär det i väg med lif och fart under det utmed vägarna det ena bösskottet efter det andra gifver till känna, att den glada bröllopskaran far förbi.

Endast släktingarna följa med till bröllopet. De öfriga inbjudna gästerna stanna kvar och roa sig i brudgummens hem hela bröllopsdagen. Fordom var det icke sed, att brudgummens föräldrar följde med till bröllophuset genast, men då tåget hunnit ett stycke på väg, skilde sig två ryttare från de öfriga för att rida hem och bjuda »gamlefälki» att äfven infinna sig vid högtiden. Dessa personer kallades *atårbjaudare*, och det ansågs skickligt, att de skulle vara tillbaka, då vigseln förrättades. Brudgummens föräldrar åter skulle ej infinna sig, förr än då steken åts vid bröllopsmiddagen. Seden med *atårbjaudare* var ännu 1808 rådande i Eksta.

¹ Meddeladt af f. fanjunkaren J. P. Österberg, Hejdeby i Kräklingbo, f. 1829, † 1906.

I bröllopgården första bröllopsdagen.

Redan vid 5-tiden på morgonen har gårdsfolket varit på benen. Man har varit sysselsatt med att fullborda anordningarna, som icke medhunnits dagen förut. Något i klädningen har behöft jänkas, selarna och vagnarna äro icke ännu putsade, drängstugan eller gamle-fars kammare har ännu icke erhållit sin tillräckliga ans; öfver allt skall vara putsadt, propert och fint.

Vid vädret på bröllopsdagen lägges en särskild betydelse, ty detta har inflytande på det kommande äktenskapet. Sålunda säges det, att snö i brudkronan innebär, att bruden blir rik. Så mycket som det regnar bröllopsdagen, så många tårar skall bruden få gråta under äktenskapet. Är det däremot vackert väder, skall fortsättningen af äktenskapet bli soligt och ljust liksom den första dagen. Regnar det första hälften och är vackert väder den andra hälften af bröllopsdagen, skall första hälften af äktenskapet bli sorgfylld och bekymmersam, eller tvärtom. Och man är öfver hufvud taget hela bröllopsdagen misstänksam på hvarje den minsta motgång.

Så fort bruden vaknar på morgonen, skall hon ha »brudströmmingen». Denna bör helst vara en romströmming, ty då blir bruden fruktsam. Den skall vara tillagad af kokarmor och stekt på afvig rist. Därtill förtäres ett stycke bart bröd, och måltiden intages på sängen på fastande mage, under det en tärna står på hvar sida om bruden. Måltiden intages för att bruden icke skall få matleda »under vissa genom äktenskapet iråkade omständigheter», men äfven för att barnen skola bli raska och duktiga.

Vid $\frac{1}{2}$ 9-tiden är frukosten färdig; den består af smör och bröd, oftast hvetebröd och limpa, kokt kött med senap samt pannkaka och därefter kaffe och hvetebullar. Så fort frukosten vid 9-tiden är undanstökad, rider nu brudens förste ungmansdräng att hämta brudtöfverskan. Numera, då ridande ungmansdrängar börja alltmer komma ur bruk, händer också, att man kör efter brudtöfverskan för att hämta henne till bröllopgården.

Så fort ske kan, börjar därefter klädandet af bruden, så att icke brudgumsföljet får vänta för länge, ty brudgummen får icke anlända till bröllopgården, förr än bruden är färdigklädd, och det har kunnat hända, att brudgumsföljet stundom i timal fått på $\frac{1}{2}$ mils afstånd från gården afvakta underrättelse att få komma. Någon egenartad brudutstyrsel synes Gottland i egentlig mening aldrig ha ägt, om än en eller annan detalj, skärpet eller kronan, skilt brud-dräkten från den vanliga högtidsdräkten. Numera synes dock hvarje spår efter en speciellt gottländsk brudutstyrsel vara utplånadt. Bruden klädes efter det sätt, som användes af herreklassen i staden. Rörande den nuvarande brudklädseln har jag erhållit följande uppgifter:

»Klädningen är vanligast af svart ylle, dock finnas de, som bära hvitt, och de förmögnare ha ibland svart siden. Snitten är mest beroende af gängse mod; dock användas mest släta kjolar med något släp, hvars längd beror på tycke och smak eller råd. De förmögnare och finare ha ofta kjolen kantad med en vit spetsvolang. Skärpet, där sådant finns, är af samma tyg som klädningen. Bruket att bära särskildt skärp af granna sidenband, som fästades med ett spänne eller annat smycke framtill åt vänster, är numera aflagdt. Är klädningen svart, begagnas vit sideninsättning framtill i lifvet eller ock garneras det med hvita spetsar; en guldbrosch fästes vid halsen, och en guldkedja med medaljong och ur bäres af den det eger. Låta smycken användas sällan. Brudar finnas äfven, som icke bära några smycken alls, utan endast omkring halsen ha en krans af myrten med myrten- eller orangeblommor.

På vänstra axeln eller vid barmen fästas rosor, lefvande om det finns att tillgå, i annat fall konstgjorda. Håret benas, friseras och kammas litet ned öfver pannan, det öfriga lägges upp i en knut under kronan, eller, om det är mycket rikt, längre ned i nacken; lockar äro numera nästan helt och hållet aflagda. Krona och krans bindas af myrten. I kransen fästas myrten- eller orangeblommor i viss ordning, liksom pärlor i ett diadem. På hufvudet bäras nu för tiden inga andra blommor. Stommen till kronan och kransen är af med svart eller grönt omvirad ståltråd och köpes för några öre hos

en modist. Myrten får bruden själf anskaffa och kvällen före bröllopet öfverlämna till brudtöfverskan, som då binder krona och krans m. m. färdigt. Slöjan är af hvit tyll och lika lång som släpet. De, som själfva bekosta sin klädsel, använda ofta broderade slöjor.

Handskarna äro hvita, och en myrtenkrans om den ena armliden användes ofta som motstykke till ett guld- eller silfverarmband om den andra. Svarta skor och strumpor af klädningens färg fullborda klädseln. För sitt besvär erhåller brudtöfverskan vanligen 5 kr. i ersättning.»

Sådan är brudklädseln i den dag som är på mellersta Gottland, och i hufvudsak är den på öfriga delar af ön likadan. Ännu på 1890-talet användes i Habbalingbo ett rött sidenskärp med nedhängande ändar, men nu har det på ett par år icke förekommit.

I äldre tider var brudklädseln yppigare. Blommor och smycken förekommo rikligt, och utstyrseln erhöll en viss egenartad karaktär genom kronan, bältet och bröstlappen. Inskränkningen af grannlåterna synes ha följt med stadssederna, och det är säkert icke af endast poetiska skäl, som en författare till en bröllopsdikt vid ett bröllop i Visby på 1700-talets midt låter bonden Olle uttala sin förvåning öfver de nymodigheter han blir vittne till i bland annat följande ord:

»Men mika lite brask har Brudi: Oa Prästu
Kler brudi sum med tour, lik man pa tyske hästa
Med krallar, bälte, ked, u band fran hals till fots
Sum vare ha i rojr pakled med drakegods.»

På samma gång ger hans uttalande äfven en föreställning om den rika dräkt bruden på landet var van att bära: hon var så fin som om hon varit hos trollen och blifvit pyntad med drakegods.

Den anförda versen innehåller den äldsta uppgiften om den gottländska brudens utstyrsel, som jag känner, och särdeles många äro icke de senare uppgifter om samma sak, som äro tillgängliga. Hilfeling affärdar saken med endast dessa ord: »Bruden, hwilken emot kl. 11 à 12 f. m. väntar Brudgummens ankomst, är nu klädd,

går ut i Salen, åtföljd med sin Brudfrämma och Brud Jungfrune att hälsa de ankomne gästerne. Wisande sig i sin skrud, krans och krona samt mycket glitter på hufvudet och Bröset — Robe och skärp — Sättjande en särdeles betydelig air på sig.»

Genom Säves anteckningar, kompletterade med uppgifter ur Maria Söderbergs manuskript,¹ kunna vi emellertid erhålla en god bild af brudutstyrseln på 1840-talet, då ännu många ålderdomliga drag i seder och föreställningar funnos kvar, hvilka numera fallit i glömska. — Dagen före bröllopet begaf sig bruden till brudtöfverskan för att få håret upplagdt, krusadt i pannan och med lockar i nacken, kortare eller längre allt efter hårets rikhet. På bröllopsdagens morgon hämtades brudtöfverskan af en ungmansdräng, hvilken vid återkomsten till bröllophuset höll ett tal, hvarefter man öfvergick till påklädningen, som mångenstädes försiggick under det spelmanen i ett hörn af rummet satt och filade på sin fiol. Bruden kläddes i hvita strumpor och svarta skor med svarta smala band i kors öfver vristerna. Brudklänningen var af svart orleans eller siden för dem som hade råd, och det var sed, att bruden ej fick sy ett styng själf på sin brudstolsklänning, ty »det var ej bra».

Krona och krans voro af myrten eller lingonris. Kronan var upptill slutet, en bild af oskuld. Det bara hufvudet var prydt med myrtenstjälkar, eterneller och konstgjorda blommor, med pärlband och guldkam m. m., och rankor af röda och skära blommor hängde ned öfver axlarna. Omkring halsen och skuldrorna fästes en blomsterrand längs med klänningskanten; på bröstet hade hon en bukett samt däröfver en guldbrosch; stundom fästes »blomruskor» äfven på axlarna eller också en blomranka snedt öfver bröstet från vänstra axeln, s. k. »bröstblåmme». Lifvet omslöts med ett siden-skärp med fritt hängande ändar, som räckte ned till klänningens nederkant, vid sidan eller på ryggen. Guldhalsband, armband, ringar, kedjor och »smycken i parti» samt hvita handskar fullbordade toaletten.

¹ Se Fataburen 1906, h. 2, sid. 67.

Särdeles intressant är en beskrifning af en brudutstyrsel i Eksta omkring 1808, hvilken Sæve erhållit af Johanna Fahlsten, f. Kolmodin, prästdotter från Eksta.

»Bruden var klädd i svart sidenklädning och däröfver var den s. k. prästrobben, af svart tjockt siden och bakåt såsom en frack med djupt hängande släp, hvilken i kanten var garnerad med rynklist, men hvilket släp i sidorna var uppfästadt med breda röda sidenband, hvilkas ändar hängde ned en 5 kvarter och indelade släpet hängande i trenne festoner. På bröstet hade bruden en bröstlapp af rött siden och trekantig samt utsydd med guldtråd i blommor och fasoner, som betäckte bröstet mellan axlarna och räckte nedåt såsom ett snibblif. På hufvudet hade hon (i gamla dagar) lockig peruk, men senare brändt lockigt eget hår, som med pappiljotter lades upp dagen förut, dessutom pryddes hon af krans och krona, gjorda af vaxpapper samt pärlor och granna blänkande nålar m. m.»

Alfvegren omtalar, att bruden förr i världen på hufvudet haft en fet pudrad peruk. Brudskärpet synes under förra århundradet endast ha utgjorts af ett bredt sidenband, men längre tillbaka synas särskilda praktfulla brudskärp hafva användts, hvilka sannolikt gingo till låns inom församlingen. Sålunda omtalar Wallin, att han sett ett brudbälte i »Källunge prästgård, och ett har jag själf af röd sammet med silfverrosor eller smycken, förgyllt och med allehanda stenar infattadt». Slöjor hafva på mellersta Gottland användts åtminstone sedan 1860; på östra Gottland — i Kräklingbotrakten — kommo de i bruk först på 1870-talet.

Kronan gjordes ännu för 50 år sedan på östra Gottland allmänt af lingonris — »lind» — och då myrtenkronorna började användas, kunde det hända, att om man ej hade tillräcklig tillgång till myrten, »linden» fick lämna materialet åtminstone till kransen. Där förekommo äfven papperskronor af styft papper, öfverklädda med grönt silkespapper liksom seden var i Eksta. På sistnämnda ställe synas dessa kronor ha hållit sig längst, och ännu finnes vid Kvie i nämnda socken en sådan brudkrona af grönt papper »med litet guld papper här och där». Kransen är af samma material som

kronan. Äfven praktfullare kronor hafva användts, hvilka förvarades i kyrkorna och vid behof utlånades. År 1906 erhöll Nordiska Museet från Hogrän en sådan brudkrona med stomme af metalltråd och mjukt skinn(?) samt prydd med pärlor, uppträdda på silfvertråd, och strödda rosetter, bland hvilka en af silfverplåt, fig. 1. Redan i 1758 års inventarium för Hogräns kyrka angifves den som gammal och obrukelig. Samtidigt nämnas äfven trenne kedjor, en förgylld

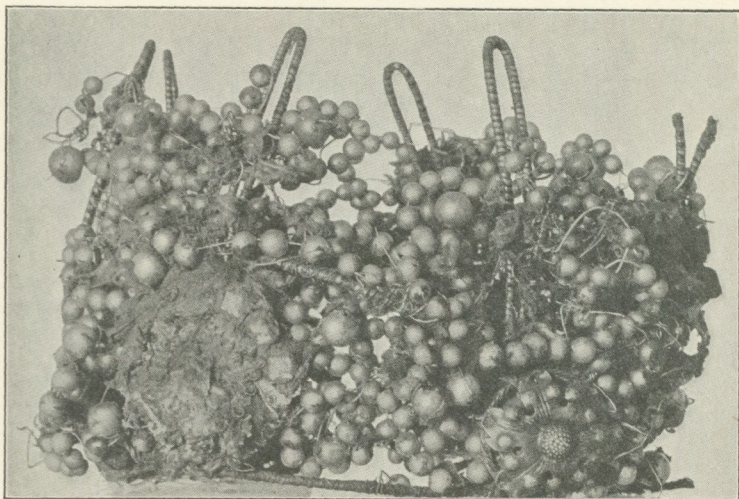

Fig. 1. Brudkrona från Hogrän, Gottland. N. M. nr 107551.

silfverkedja samt två oförgyllda, hvilka likalededes utlånades till brudprydnader.

Kronan skulle vara sluten, men brudar, som man befarade skulle »betala till kyrkan», skulle använda öppen krona. Detsamma gällde äfven änkor, och prästen blef ställd till ansvar, om han vigde en »skämd brud» med sluten krona. Sålunda fick t. ex. prästen Mårten Lundsberg i Stenkumla år 1681 tillsammans med sin broder böta 30 daler smt, emedan han vigt brodern och dennes brud, hvilken »gått med krona och bart hufvud på sin bröllopsdag, ther hon dock 16 veckor thereafter födde barn».

Nu för tiden lämnas som nämndt ersättningen för klädseln i reda penningar. Så var äfven seden i Eksta vid 1800-talets början, då bruden till prästfrun fru Johanna Katarina Kolmodin, f. Butendorff, för klädsel, prästrob och pell m. m. betalade 1 rdr. Likadant synes förhållandet varit i Fardhem, hvarest i prosten Ekholtz' dagbok finnes denna anteckning: »1771. 4. 11. Per Qvie här och betalte brudklädningen». På andra håll lämnades ersättning till brudtöfverskan in natura. I Öja erhöll prästfrun för klädseln »sänningar»: ett stycke stekost, ett stycke vinster ost, $\frac{1}{2}$ rispannkaka, $\frac{1}{2}$ limpa, 1 æ smör samt några tårtor, gorån och saffranskringlor. I Närs prästgård kommo de nygifta efter bröllopet upp och tackade för brudens klädsel samt gäfvo 3—6 par strumpor.

Medan bruden klädes, dukas borden till middagen. Det vanligaste bordssättet är hästskobordet. Stundom varieras det till tre parallellt stående bord, stundom användes äfven ett bordssätt med ett tvärbord för hedersgästerna och vinkelrätt mot detta ett långbord samt tvenne långbord parallella med det sistnämnda. Detta tredje bordssätt omnämnes äfven hos Hilfeling. Vid öfversidan, »främlu», placeras gästerna efter rang, så att brud och brudgumme sitta i midten — »under spegeln» — och kvinnorna komma i rang efter släktskap med brudfolket åt brudens sida, männen på samma sätt åt brudgummens. Tärnor och marskalkar placeras ofta i ett särskildt rum, stundom vid flygelbordens nedre ändar, stundom äfven vid ett af flygelborden.

Borden beläggas med hvita borddukar. Vid hvarje kuvert ställas 2 tallrikar, en till fisken och en till köttet. Bröd ställes fram i uppstaplade högar på tallrikar. Sallader af flera slag, lingon, rödbetor, syltade päron m. m.; höga smörstackar på lämpliga afstånd, ölmuggar, brännvinsflaskor, ättika, salt och senap eller öfver hufvud taget allt, hvad ett välförsett bord kräfver. Till säten användes för de förnämligare gästerna stolar, för de öfriga sittbräden, hvilande på bockar eller stolsäten.

Vid 10-tiden börja gästerna anlända. Af skaffarfolket föras de in i stugan — hvardagsrummet —, där de efter en välkomstklunk

ur ölmuggen få den s. k. välkomstsupen i brännvin, vin eller saft efter behag med något småbröd, ett gorån, en kringla eller ett sockerbröd. Här och där användes till välkomstsup »glyggar», brännvinsglögg, stundom förekommer äfven punsch. Förr i världen infördes gästerna ofta under musik i stugan eller i salen — nystugan. Efter det man på detta sätt blifvit fögnad, fordrar artigheten, att man går omkring till hvar och en, hälsar och slår i hand.

Stämningen är tryckt. Kvinnorna sitta i stugan eller i kammaren och ha ingenting att säga hvarandra, en sådan hop obekant folk som det är. Gubbarna samlas i små grupper på gården, orda om jordbruket och kollationera utsikterna här på platsen med utsikterna »upp i landet». Så blir det tyst en stund, man kan inte hitta på något nytt samtalsämne; man är stel och högtidlig. Då och då ett ord om det långa dröjsmålet, kanske ett kort samtal om en likgiltig sak, — så tyst igen.

Vid 11-tiden kommer bud till ungmansdrängarna, att de kunna rida emot brudgummen, ty nu är det nästan färdigt med brudens klädsel. Det blir en stunds rörelse bland folket, men straxt därpå blir det stilla, slött, liföst på nytt. Ännu en timme framåt fortfar stagnationen. Vi vilja begagna tillfället att kasta en blick tillbaka i tiden, då ännu ridande brudgumsfölje förekom, hvilket nu i snart en mansålder varit alldeles bortlagdt.

Så fort förrättningen i brudgummens hem på ofvan skildrade sätt var öfverstökad, gafs tecken till uppbrott. Alla män bestego sina hästar. Kvinnorna åkte i vagn, vanligen stegvagnar med parsäten.

Brudgummen var klädd i svarta kläder med långbyxor, jacka eller frack samt väst, nya stöflar med sporrar, hatt och hvita handskar samt en hvit näsduk något uthängande ur fickan. Han hade hvit halsduk, »nattkappa och krås» samt någon gång en blomsterbukett på bröstet. Omkring år 1800 hade han äfven friseradt och pudradt hår efter tidens mod. I Eksta hade brudgummen år 1808 på rockslaget en 6 tum hög hvit rosett af tumsbreda sidenband, fästad vid knapphållet på vänstra sidan af bröstet. Han är beväpnad med ett långt ridspö med rödt eller gult och blått skaft. — Hästen skall

vara sedig och stilla, och det anses icke bra, att brudgummen rider ett sto; det bör helst vara en häst. Man och svans äro konstigt knutna och flätade. Betslet är siradt med »årmskallar» (= cypræasnäckor). Sådana betsel förekomma ännu här och där på landet samt användas ännu i denna dag vid bröllop af ungmansdrängarna.

En generalsälva af pisksmällor och så i väg. Först rider spelmanen, ofta med klarinett, därefter kommer brudgummen med brudtbonden på sin vänstra sida, så rider ungmansdrängen, därpå öfriga manliga gäster, ordnade två och två, och sist de många vagnarna. Färden skulle ske i rask fart, och det gällde särskildt för männen att hålla jämna steg med hvarandra; det ansågs för en stor skam att blifva efter sin kamrat i ledet. Detta hände särskildt, om denne kunde konsten att »skämme russ», då hans häst gick lätt och utan ansträngning, medan den andres häst kunde få arbeta, så att löddret »låg af den». För att skydda sig mot sådant trolltyg (»förfvare») hade man då en bit flygrönn eller ett likben under »salvänget», i hvilket fall all världens trolldom ingenting kunde förmå. För våra ögon tedde sig nog icke en sådan färd så synnerligen storartad: gubbar i gråa vadmalsjackor eller »skötrockar» med höga hattar, som skumpade hit och dit på sina små gottlandskrakar; men det var ett hederligt triumftåg på den tiden, och öfverallt hedrades tåget med skott och »kimning» i kyrkklockorna. Kimningen tillgår så, att man med en sten sakta slår på klockan i t. ex. denna takt:

[illegible]

hvarigenom ett icke oangenämt ljud åstadkommes, mest liknande en stark dallring. Ibland växlar man om och flyttar vid knackningen längre ned på klockan, hvarigenom man erhåller dominanten.

Vid den tid, då man i bröllopshuset kan anse, att tiden är lämplig, bestiga äfven männen från brudens hem sina hästar och rida ut att möta det ankommande följet. Först rider spelmannen, vanligen med fiol, efter honom kommer brudens ungmansdräng och därefter karlarna, ordnade som i det andra tåget — två och två. Man hade på förhand bestämt en mötesplats för båda följena, och det följe, som kom först, inväntade det andra. Stundom kunde man

¹ Så hörde förf. det kimnas i Alskog nyårsafton 1906.

få vänta både länge och väl, men man borde alltid hålla lif och föra väsen, så att det andra följet kunde på något afstånd märka, hur landet låg, ty man skulle mötas ridande i flygande fläng. Å andra sidan angåfvo skotten, pisksmällarna, musiken och larmet af de ridande, att det väntade följet var i antågande. Man sitter upp; åter en salfva med »smällsveiparna»; man sätter sporrarna i hästarna, och så bär det i väg i rasande fart. Utan att hälsa rida brudens utskickade förbi, sedan de delat sig, hälften på hvar sida om brudgumsföljet. Först när alla kommit förbi, få de vända samt intaga sina platser i det andra tåget, så att spelmannen rider upp bredvid sin kamrat, ungmansdrängen vid brudgummens ungmansdräng och de öfriga karlarna efter det ridande tåget. Detta är emellertid lättare sagdt än gjordt, ty under tiden rider brudgummens folk undan allt hvad tygen hålla, så att i bland en ganska långvarig kappridning kan uppstå.

Så fort emellertid tåget kommit i ordning, höjer nu brudtbonden sin piska till tecken att stanna. Piskorna höjas led för led för att undvika sammanstötningar, och då hela följet stannat, intagas förfriskningar ur det medhafda förrådet. Först nu får man äfven tid att hälsa på hvarandra. Stor stund får dock icke detta taga, ty tiden hastar, och snart sitter man till häst igen, nu ordnade med de två spelmännen i spetsen, därpå brudgummen och brudtbonden, så de två ungmansdrängarna och därpå öfriga ridande två och två som förut. Efter en stund skilja sig ungmansdrängarna från det öfriga följet för att rida i förväg och förkunna för bruden, att brudgummen snart kan väntas.

Alla dessa ryttare — de från brudgummens och de från brudens hem — kallades *magar*, och den nyss beskrifna färden kallas magefärd, mageridt eller magfyllge — Gutalagens maga-raiþ, om hvilken lagskipningen har allt från 1300-talet haft så stora bekymmer. Till magefärden hörde äfven enligt uppfattningen vid 1800-talets midt det ridande medföljet till kyrkan. Enligt Spegels uppgift skulle på 1600-talet magfärden endast beteckna färden till kyrkan, och enligt ett annat meddelande (från södra Gottland) skulle magfärden endast afse hämtningen af brudgummen till bru-

dens hem. På 1700-talet synes däremot den gängse uppfattningen af »magefärd» vara det följe, som beledsagar brudgummen till brudens hem eller det anländande brudföljet. »Magar kallas hvar och en som är til hest, och följer brudgummen — — och thet kallas magefärd», skriver Neogard. Wallin har visserligen i sin ordlista: »Magar = de som äro i brudföljet», men i sin bröllopsbeskrifning säger han: »Alla de som följa brudgummen till brudhuset, sedan giftööl hållits aftonen förut, kallas magar och en sådan brudgummes svit magefärd». Så tyckes äfven vara Gutalagens mening: »Men 'maga-raip' är afskaffad. Där sjunges brudmessa som brudgummen är och bröllop skall drickas. Brudgummen sände tre män mot sin brud, och bryttugan stanne där, som brudmessa sjunges och bröllop drickes.» Med mageridt synes här sålunda icke afses alla ridande vid bröllopet, ty de män, som skola hemta bruden, nämnas särskildt; utan meningen är tydligen den, att mageridten endast afser det följe, som beledsagade den af kontrahenterna, som anlände till bröllophuset. Otydlig i ifrågavarande fall är 1587 års stadga, där det skrives: »Hvad den magefärd är anbelangandes skal så hålldis, att ingen efter denna dag skall utsända mod sin Brud eller Brudgumme mer än 6 karlar, så att Brudgummen rägnas att vere den sjette.» Måhända hafva vi att i dessa ord se den första glidningen att under namnet mageridt äfven innefatta det följe, som utsändes att möta den anlända parten.

Hvad själfva ordet magar beträffar, är det samma ord som vårt måg och betyder släkting. Mageridt är sålunda släktingarnas ridt vid bröllopet.

Det stora intresse, lagarna visa för magfärden, synes ange, att allt icke gick så ordentligt till vid dessa resor, och förloppet vid 1800-talets midt synes tala för att de icke aflupit så synnerligen lugnt i forna tider. Redan Gutalagen stadgar, som vi hafva sett, att mageridten skall helt och hållet upphöra. Att helt och hållet förbjuda den dristar man sig icke i 1587 års stadga, men år 1606 stadgas det: »— är ock förbudt att rida i Mage-färder, som här till dags är skedt.» Det förra påbudet har tydligen icke haft afsedd verkan, hvarför man nu ser sig nödsakad alldeles förbjuda oskicket.

Icke håller ett fullständigt förbud har haft afsedd verkan, ty vid samma århundrades slut omtalas mageridten ånyo, och ännu på 1800-talet förekom den som vi veta.

Skulle vi då sammanfatta de uppgifter om magefärden, som vi hafva erhållit, kommer dess historia sålunda att te sig på följande sätt: På 1300-talet menades med magefärd det följe, som beledsagade bruden till brudgummens hem, och som plögade mötas af ett likadant från bröllopshuset. Sannolikt skedde icke detta möte mellan de båda följena utan vissa häfdvunna ceremonier af den art, att lagen måste förbjuda denna sed helt och hållet, men dock medgifva, att brudgummen fick sända trenne män att möta bruden: Lagen har dock föga kunnat uträtta härutinnan, ty på 1500-talets slut lefver den gamla mageridten ännu så kraftig, att man ånyo ser sig nödsakad att med lagliga medel till en början inskränka den, men då detta icke hjälper, helt och hållet förbjuda densamma. Icke håller dessa förbudsstadgar hafva kunnat något uträtta, ty år 1683 omnämner Spegel mageridten såsom bruklig. Nu har emellertid en vidsträcktare betydelse tillagts namnet själf. Från att magföljet från början endast var brudens följe till bröllopet, har det sannolikt, då bröllopet mer och mer börjar firas i brudens hem, öfvergått till ett namn på det följe, som i brudens ställe färdades till bröllopsgården — nämligen brudgummens. Därigenom uppstår en sammanblandning af begrepp, då namnet magfölje left kvar som benämning på brudens följe och så småningom därvid öfvergått till de från bruden utskickade, som skulle möta brudgummen. Efter hand har namnet magfölje ytterligare utsträckts till dem, som beledsagade brudfolket till kyrkan, en sed som icke förekom under medeltiden, då s. k. hemvigsel användes. Därigenom har »magar» så småningom blifvit en allmän beteckning på dem, som rida vid bröllop, ehuru dock på 1700-talet den gamla betydelsen synes varit den vanligaste. På 1800-talets midt, då magfärden ännu lefver, tillägges namnet utan betänkligheter så väl brudens som brudgummens följe vid brudgummens ankomst, som följet till kyrkan. Efter omkring år 1860 har magfärden upphört af sig själf. De sista reminiscenserna af densamma i vår tid är ungmansdrängarnas ridt

emot brudgummen. Man utsätter då som fördom en bestämd mötesplats mellan det anländande bröllopsföljet och ungmansdrängarna, och så fort man mötts, anträdes färden till brudens hem, ännu med iakttagande af det äldre bruket att ungmansdrängarna rida i förväg och anmäla det öfriga följets snara ankomst. I de mera »kultiverade» trakterna på Gottland börjar emellertid äfven dessa de sista rudimenten af mageridten försvinna. I vissa socknar äro de alldeles bortlagda.

Vi återvända nu till bröllopgården. Klockan börjar lida mot 12. Man går och väntar, att något snart skall ske. Man drar sig mer och mer inomhus, ty då ungmansdrängarna infinna sig med det första budskapet från den antågande bröllopsskaran, får ingen vara på gården.

»Nu kommer di!» och på sina flåsande kampar störta de in på gården; — ett hvarf rundt ungmansstången, och de hålla stilla vid lillgårdsgrinden eller framför trappan. Endast skaffarn är ute. Brudgummens förste ungmansdräng talar:

»Är bruden prydd att emottaga sin älskade brudgum, så vis oss henne, att vi kan få skåda henne och säga från den oss sändt hafver, att vi hafva sett hans utkorade brud.»¹

Sedan dessa ord yttrats, går skaffarn in för att hemta bruden, och nu utträda alla bröllopgästerna på gården. Bruden står på trappan omgifven af tärnor och brudtöfverska. Ungmansdrängen fortsätter nu med t. ex. följande ord:

»Vi äro i dag förutskickade från en ung man och brudgum, som för en stund tagit afsked af ömma föräldrar för att uppsöka en vän och kär dotter i detta hus, den han till sin maka utvalt. Det är dig, du unga brud, som han i dag söker, och du är föremålet för hans resa. Uti ditt sällskap i dag vill han hasta att inför Herrans altare besegla det viktigaste förbund, I redan förut gjort hvarandra. Du skall gå ut ur det hus, där du bortjagat dina barndomsdagar för att med din brudgumme vandra hand i hand, vandra okända öden till mötes. Därför är jag öfvertygad, att brud-

¹ Meddeladt af f. hemmansägaren L. P. Johansson Anmunds i Roma, f. 1822.

gummen och hans sällskap i dag äro välkomne och måste med detta glada budskap skynda dem till mötes, som oss sändt hafver.»¹

Efter talet, som stundom med några ord besvaras af ungskaffaren, fågnas ungmansdrängarna med »en gång dricka» samt därpå en sup och ett gorån eller en annan »bakelse». Så bär det i väg igen i full fart, rundt ungmansstången och ut genom gatgrinden för att sluta sig till det öfriga tåget. Fordom skulle de vid återkomsten rida »rundtom hela foljet intagande så sitt tillbörliga ställe uti processen näst efter brudgummen och brudtbonden, att de strax vid afstigandet kunna vara tillreds at taga emot hästarna, kneppa af sporrarna, afstryka stöflorna o. s. v.» (Neogard).

I bröllopgården är nu rörelse och lif, man lyssnar spändt efter något ljud, som kan antyda, att man »snart kan ha dem här». Så hörs på afstånd ett skott — ett till, så flera starkare och starkare; man ser en stor sky af damm, och strax efter hör man bland bullret af vagnar de gamla tonerna af brudmarschen. Hastigt närmar sig »stassen», och i full fart kör den första vagnen in på gården, de andra följa efter med en fart, så att de skulle kunna stjälpas i »viken». Rundtom ungmansstången bär det, och i nästa ögonblick stannar brudgummens skjuts framför grinden. Ungmansdrängarna gruppera sig vid sidan. Hästarna få icke frusta, ty då blir det motgång i äktenskapet.

På gården är tomt. Endast skaffarn visar sig på trappan för att genast därpå gå in och underrätta. En stor folkskara är samlad utanför för att »se brud». — Gästerna komma ut på gården. Ännu dröjer det någon stund, men så kommer bruden. I allmänhet bör bruden försöka få se brudgummen förr, än han sett henne, ty det betyder mycket för regentskapet i det blifvande hemmet. Nu träder bruden ut på trappan omgifven af sina tärnor. Brudtöfverskan följer efter för att kunna vara tillreds att ordna slöjan, om den skulle komma på tok. Alla hufvud blottas, och det blir tyst, andlöst tyst. Det lägger sig en djup högtidlighet öfver alla, och man ser många ögon tåras. Bruden går ner till skjutsen och stan-

¹ Meddeladt af L. P. Johansson Anmunds.

nar där. Det är ett af de stämningsfullaste ögonblicken under hela bröllopet. Så brytes tystnaden. Det är brudtbonden som talar:

»Unga brud! Glädjens sällhet är vår önskan.

I sällskap med denne unge man, som kommen är för att med dig i dag knyta äktenskapets heliga band, det band, som endast döden upplösa kan. Detta föreningsband utgör lifvets största glädje och lifvets största sorg, beror på om den ed, I hvarandra i dag inför Gud svärjen, hålles eller brytes. Hålles detta löfte afgifvit inför allvetande Gud, då blir eder sammanlefnad ljuf och lycklig, ty, starke emot alla lifvets besvärigheter, mot elaka människors försåt och stämplingar, mot sorger och bekymmer stå tvenne trofasta hjertan, som trogna sitt löfte dela ljuft och lätt. Frid med Gud, frid med nästan och lugn inom eget bröst, se dessa äro förskansningar, emot hvilka elakhet, ilska och onda menniskofunder fåfängt göra sina anfall. Menniskan kläd i purpur eller kläd i dagakarlens ja äfven tiggarens dräkt trotsar, då samvetsfriden finnes inom dess bröst, då hon eger eget medvettande af att efter förmåga uppfylla sina plikter, visa ömhet för likars nöd, kärlek för maka, barn och föräldrar.

Älskade föräldrar! I som svärföräldrar blifven till denne unge man, som för några timmar sedan lämnade sin kära Födelsebygd, tog ett troget afsked med sina föräldrar och syskon, emottagen honom såsom edert eget barn.

Blifve edert hus alltid glädjens och förnöjsamhetens hemvist. Blifve eder umgängelse förtrolighetens, den inbördes aktningen den innerliga tillgifvenhetens och hjertliga vänskapens trogna käll. Må de stilla husliga dygderna hos eder blifva hemvanda gäster, som under Religionens ledning vandra hand i hand med Edert idoga arbete och under Eder hvila, så skola fliten och mödorna alltid välldas af en högre makt och I skola alldrig sakna något af hvad ni behöfver. — Må Edra händelser i verlden blifva hvilka som helst — genom Guds fruktan och dygd, arbete och flit skola I trotsa dem. — Innesluten därför Guds lära och dygdens bud i hjertats helgedom, och låt derifrån utgå väl-

signade frukter i Eder sammanlefnad. Då skola edra dagar blifva lyckliga och sälla intill ålderns sena höst. Tills I af en högre makt kallad warder.»¹

Detta tal besvarades fordom af en särskildt utsedd svaroman. Numera är det vanligen skaffaren, som utför detta på t. ex. följande sätt:

»För det hedervärda talet tackas mycket. Glad vid ankomsten lifvande vid anblicken höjer vår unga brud i dag sina suckar till allmakten för sin älskade brudgummes lyckliga hitkomst. Hon går mot honom i dag med ett kärleksfullt och ömt hjerta. Hon räcker honom sin vänskapshand och länktar endast efter den ljufva föreningen — måtte deras böner hörda varda af all hjälpenes Gud och de genom föreningen blifva lyckliga, glada och sälle. Varer samtliga hedervärdar med följe mycket välkomne med denna vår älskade brudgumme i dag. Stiger af edra kampar och stigen in i detta brudehus.»²

Efter talet stiger brudgummen af och tager sin brud i famn samt kysser henne. Så spelar musiken upp, och bröllopskaran tågar in. Först kommer musiken, så brudparet, därefter brudtbonden och brudtöfverskan, därpå marskalkar, så tärnorna och efteråt öfriga gäster. När man kommit in, sätter sig brudparet på tvenne särskildt smyckade stolar. Nu sker äfven sammanparningen af tärnor och marskalkar. Detta tillgår så, att tärnan på vänstra rockslaget å den marskalk, som utsetts åt henne, fäster en rosett af c:a 1 dm. längd af samma färg som den, hon själf bär. Marskalksrosettterna utgöras af granna band af hvilken färg som helst. Stundom erhåller tärnan då af sin marskalk en blombukett, men detta bruk är nymodigt. Tärnorna äro klädda i svart, mera sällan i hvitt eller kulört. Marskalkarna äro i högtidsdräkt med jacka eller bonjour efter råd och stånd. Förr var jacka det enda brukliga; tärnorna buro då endast svart kjol samt röda och gröna bindmössor.

¹ Meddeladt af f. fanjunkare J. P. Österberg, Hejdeby, Kräklingbo, f. 1829, † 1906.

² Användt vid Mattise i Bunge ⁸/₄ 1880.

I kyrkan.

Det vanligaste nu för tiden är, att vigseln sker i kyrkan. Sedan man hvilat ut en stund och gästerna fått sina välkomstsupar, ger man sig i väg till kyrkan. På den första skjutsen åker brudgummen och brudtbonden med spelmännen på främre åksätet, hela tiden gnidande brudmarschen, ett styft göra om bröllopet står i slutet af oktober och det är en fjärdingsvägs resa. Närmast efter komma bruden och brudtöfverskan. Därefter följa de öfriga skjutsarna, tämligen likgiltigt i hvilken ordning. Brudens föräldrar stanna hemma. Ungmansdrängarna rida på sidorna om de främsta vagnarna, under det brudpigorna — tärnorna — äro inhysta här och där på skjutsarna.

Fordom, då ridande brudfölje var i bruk, red först brudgummen och brudtbonden, så ungmansdrängarna, därpå spelmännen och efter dem de manliga gästerna två och två. Härefter kom bruden och brudtöfverskan i ett förnämare åktyg, »karm eller calesche», stundom med spelmän framför sig, så brudpigorna, närmaste släkt och grannhustrur i nämnd ordning.

Hela tiden skjutes lifligt i diken, under broar och i gårdarna till stor förskräckelse för de åkande kvinnorna. Då man icke använder gevär, har man ibland krutpatroner, som läggas på en flat häll med ett eldkol, och som affyras genom ett slag med en yxhammare. Ett par stora korgar med väldiga saffransbullar medföras på brudens skjuts, och till hvar och en mötande kastas en bulle.

Då man kommer i närheten af kyrkan, skilja sig ungmansdrängarna från det öfriga följet samt rida i förväg till kyrkan, där de förkunna för de församlade, som kommit för att se brud, att brudstassen snart kan väntas:

»Ällskade Venner! Ärer I i dag hit församlade för att åskåda ett viktigt ändamål, hvilkett säkerligen är att bese. Det hit använtade brudepar, som i herrans heliga hus och tempell i dag skole vinna var andras hjertan och inför Herrans heliga alltare skall di

knyta ett band som endast döden måste sönderslita. Jag hafver här för den skull De goda tidningar att frambära att de redan i från bröllophuset utreste med dess hedelliga medföljje och inom några minuter så äro de här.»

Så fort dessa ord framsagts, återvända de igen och sluta sig till det öfriga följet.

Nu börjar äfven kimningen i kyrktornet, och den fortfar, tills man kommit fram till prästgården. År 1686, då många kyrkliga förändringar gjordes, har äfven kimningen blifvit föremål för uppmärksamhet. Det stadgades då i konsistorium, att kimningen skulle innehållas 1:o emedan det var skadligt för klockorna, 2:o emedan det var mot conformiteten; men år 1687 afskaffades kimning fullständigt. Dessa stadganden liksom så många andra, då det gäller folkets häfdvunna seder, hafva emellertid haft föga verkan, ty år 1707 den 6 februari gör man i domkapitlet denna kompromiss: »Der någon brudgumme vill hafva kimning för sig, må det efterlåtas efter någon vedergällning till kyrkan, om bröllopet hålles på en söckendag, men icke tillåtes det på en Sön- eller annan Helgedag för uniformitetens skull.»

På prästgården har klockaren eller ungmansdrängarna rest en annan ungmansstång, och då man kör opp till prästgården, skall hela brudföljet färdas rundt stängen, innan de stanna och stiga af skjutsarna. Man begifver sig under musik in i prästgården i denna ordning: först brud och brudgum, därpå brudtbonde och brudtöfverska, så ungmansdrängar och brudpigor och slutligen öfriga gäster. Man rastar en stund och ordnar sig samt trakteras under tiden med drickesvaror och bröd, ofta ur medhafdt förråd. Enligt Spegel var det på 1600-talet äfven brukligt, att man »dantzade ther en stund efter trummeslag» och därefter så småningom gafs sig till kyrkan. Då ridande brudfölje förekom, var det ungmansdrängarnes skyldighet att knäppa sporrarna af brudgummen och med en medhafd borste putsa hans stöflar.

Man begifver sig nu till kyrkan i följande ordning: först gå spelmännen, som nu tagit upp den ståtligaste brudmarschen de äro mäktiga att utföra, därefter kommer den långa raden af mar-

skalker och tärnor arm i arm — marskalkerna gå till vänster —, så komma »brudnäbbar» — en gosse och en flicka i 10—12 års-åldern —, så brudparet, där brudgummen går till höger, därpå brudtbonde och brudtöfverska och sist öfriga gäster. Utanför kyrkdörren bilda de uppvaktande häck, så att tärnorna gå till höger och marskalkerna till vänster, hvarefter brudparet passerar och kommer omedelbart efter musiken in i kyrkan. Så fort brudparet passerat, fortsätta de uppvaktande in i kyrkan och upp i koret, där de på nytt dela sig, hvarvid tärnorna gå till vänster och marskalkerna till höger. Ibland fortsätter man utan uppehåll direkt upp till koret, då brudparet där passerar mellan de uppvaktande, och ibland delar man sig icke utan går parvis och ställer sig — hvartannat par på högra sidan och hvartannat på vänstra sidan i koret. Högst upp står brudgummens marskalk, som skall taga emot brudgummens hatt och lämna honom psalmboken, därefter komma de öfriga i rang efter släktskap. Spelmannen stannar merendels nere vid kyrkdörren.

På 1840-talet var processionsordningen en annan. Då gick först musiken, så kom brudparet, därefter brudtbonde och brudtöfverska, ungmansdrängar och brudpigor och sist de öfriga gästerna. Spelmännen togo plats i koret för att därifrån intonera musiken. Likadant beskrifves tåget i Maria Söderbergs manuskript, men då dessutom en annan egenhet där förekommer, må ett utdrag ur hennes beskrifning lämnas: Brud och brudgum gå först arm i arm företrädde af spelmännen. Närmast efter komma brudtbonden och brudtöfverskan. Därefter komma ungmansdrängarna och brudpigorna och sist prästen och släktingar i noggrann ordning. »Vid kyrkogårdsporten stod brudens kusk med en stor korg fylld med röda äpplen och ett knyte med »saffransflätor», som bruden tog på hvardera armen, understödd af brudpigorna, och då hon nu gick igenom hela den på kyrkogården församlade mängden, utdelade hon åt lite hvar både »brudäpple» eller »kaka». Brudgummen med sina drängar fick då följa efter. Vid ingångsporten till kyrkan tog brudparet hvarann åter i hand och gingo stora gången framåt till koret, där en gammal »brudstol» var framsatt midtför altaret. Brud

och brudgum gingo nu på hvar sin sida om denna, möttes framför densamma och stodo där stilla framför altarringen, innanför hvilken prosten väntade.» Här skedde utdelningen af bullarna alltså icke under resan till kyrkan, utan på själfva kyrkogården.

Det namn, brudpigorna ha hos Neogard, där han säger: »Föregångsjungfrurna äro tvenne, Brudpigan och Bruthupigan», tycks emellertid ange, att den nu brukliga ordningen med de uppvaktande före brudparet är den äldre. Säve har äfven efter en gammal man denna anteckning: »Två brudnäbbor, töser som ej gått och läst, gingo först, sedan två bräudpejkur som läst och därefter Brud- och brudgumme.» Hvar ungmansdrängarna ha sin plats omtalas ej. På Hilfelings tid (år 1801) ha vi emellertid samma ordning. Först går musiken, så brudjungfrurna, därefter brudparet, så brudtbonde och brudtöfverska, därefter kvinnfolket och sist männen två och två i bredd. Så var ordningen vid bröllopet i Sjonhem, där öfver 50 personer deltog i processionen. Enligt en annan äldre anteckning säges det, att brudnäbborna skola gå före bruden »för att sparka bort hästlortarna».

En annan sed, som står i samband med intåget i kyrkan, är brudens »hofvering». Spegel omnämner den, och Neogard beskriver den utförligt sålunda: »När brudskaran går in och ur Kyrkiona, gå alla pigorna för bruden, icke allenast the, som äro budne til bröllopet, utan också många som äro wid Kyrkion, och thet kallas hofwera för bruden, Hofwa in, hofwa ut, så at när någon wid ingången tycker sig bli förachtad, lida skymf och icke fått sitt retta stelle, tör hon wel säga: Jag hofwade wel in, men ut hofwar jag intet, wiljande ingen gärna gå allra främst, ty hon sägs bära lyktan.»

Hvarest ungmansdrängarna ha sin plats hafva vi fortfarande ingen kännedom om, men då det på samma ställe säges, att dessa i ridföljet skola hålla sig närmast efter brudgummen för att vara till hands och knäppa af sporrarna, och såväl hos Wallin som flera andra antecknare betonas, att denna syssla tillhör ungmansdrängarna såsom en af deras viktigare, är det möjligt, att de i äldre tider icke gått tillsammans med brudpigorna såsom nu är fallet, utan att de i processionen haft sin plats näst efter brudparet eller brudtbonden

och brudtöfverskan. Måhända hafva de äfven hållit sig bland de öfriga karlgästerna. I hvarje fall synes det föga troligt, att ungmansdrängarna gått före brudparet, under den tid ännu hofveringen var i bruk, hvilket däremot brudpigorna gjorde att döma af deras namn, »föregångsjungfrur».

Skulle vi nu efter detta kasta ännu en blick på tåget till kyrkan och dess utseende under olika tider, synes dess historia komma att te sig sålunda.

På 1600-talets slut och 1700-talets början tågade man från prästgården sannolikt under musik in i kyrkan för att vigas. Framför brudparet gingo alla flickor, både de som voro bjudna till bröllopet och icke. Detta kallades att hofvera eller hofva för bruden och afsåg att vara en hedersbevisning åt brudfolket. De förnämsta bland dem voro de tvenne flickor, som blifvit särskildt utsedda till föregångsjungfrur — vår tids tärnor. Efter brudparet kom troligen brudtbonden och brudtöfverskan samt ungmansdrängarna och sist kommo de öfriga bröllopgästerna.

År 1800, då hofveringen synes vara aflagd, är det endast brudpigorna samt här och där de s. k. brudnäbborna — småflickor — som gå före brudparet, fortfarande skilda från ungmansdrängarna. Först på 1840-talet omtalas det, att brudpigor och ungmansdrängar följas åt. Det har då sannolikt blifvit en växling i fråga om deras plats i tåget. På vissa ställen är det ungmansdrängarna, som fått behålla sin gamla plats, och brudpigorna ha då fått flytta öfver till platsen närmast efter brudtbonden och brudtöfverskan. Ehuru det icke är mig med säkerhet bekant från tiden före år 1860, att ungmansdrängar och brudpigor gått före, är det emellertid troligt, att i vissa trakter detta återigen varit bruk. I så fall är det brudpigorna, som bibehållit sin gamla plats, och ungmansdrängarna, som blifvit förflyttade. På 1860- och 1870-talen är den sista ordningen den vanligaste, åtminstone på östra Gottland, och numera är den bruklig, så vidt jag vet, öfver hela ön, under det bruket att de uppvaktande gå efter brudfolket, blifvit alldeles undanträngdt.

Ligger kyrkan mycket nära bröllopgården går man vanligen till kyrkan direkt i samma ordning som den ofvan omtalade från prästgården. Sker vigsel i kyrkan i annexförsamlingen, hvilket mera sällan förekommer, köra skjutsarna upp till kyrkogårdsporten, hvarest från processionen afgår. Fordom då ridande brudfölje användes, bundos hästarna under tiden vid stänger, hvilka instuckits i för ändamålet i kyrkmuren inmurade stenar, som stucko ut ett stycke ur muren och hade ett rundt hål för införande af stängerna. Detta var klockarens syssla. Sådana stenar förekomma ännu i t. ex. Tingstäde och Vallstena.

Då vigseln skedde på söndag, voro särskilda anordningar vidtagna. I Eksta var det brukligt, att bruden, som åkte i den stora »husvagnen», först med hela brudskaran gick in i prästgården och utdelade kakor — brudkaka — åt barnen. Sedan gick brudparet in i kyrkan och satt under gudstjänsten på två stolar vända åt församlingen. De två stolar, som begagnades under vigseln till brudstolar, stodo nu tomma. Dessa voro vända åt altaret och intogos först, då gudstjänsten var slut. Ungefär under halfva gudstjänsten återvände »atårbjaudarna» till kyrkan.

Om vigsel på söndag läses i 1587 års stadga: »— och skall de (brudens utskickade och brudgummen) drage af sted så de ere vid kirken om Söndagen för middagen, men kommer der någon efter middags stunden till kirken, då skall Sogne-Presten icke gifve dem sammen den dagen, men deres omag att vere gjort förgäfves till dess de tillbörlig tid framkommer. Och där som någon kom drucken till kirken om Söndagen eller Måndagen när Brude Mässan hålldes, då skall Dommeren, när det gifves honom tillkänna af Presten, gifva Landsfogden det tillkänna att sådan oskicklighet må blifva straffat som vederbör. Om Måndag skall ingen gifves mat eller öhl för Brude Mässan är ute, under tillbörlig straff.»

Ännu i ett memorial vid en visitation i Alfva den 23 juni 1690 läses: »Om gifteröl emot sabbaten och dryckenskap om Söndagsmorgen af dem, som skola afhämta bruden», hvarvid resolveras, att »sådant bör hämmas och afstraffas enligt sabbatsbrottslagen». — Måhända afses samma sak i det klagomål, som gjordes i Gardå, »at en del

följa ifrån gästbudshuset med glas och kanna intill kyrkdörren», hvilket alldeles förböds 1659. Denna sed uppgifves hafva i synnerhet varit rådande i Alfva, Hemse, Grötlingbo, Fide, Vamlingbo, Sundre, Hafdhem, Näs, Habblingbo och Ejsta.

Nu träder prästen för altaret. Först sjunger församlingen t. ex. »Jag lyfter mina händer etc.» eller: »Gud välsigne dessa hjertan etc.», hvarefter prästen förrättar vigseln efter handboken i vanlig ordning. Under tiden sitta kvinnorna ängsligt aktgifvande på hvarje liten småsak, som kan passera, ty detta betyder mycket för den äktenskapliga lyckan.

Den af brudparet, som är blekast, dör först.

Det gäller för brudparet att stå mycket tätt tillsammans, ty annars kan det komma »ont auge» emellan, som förstör den äktenskapliga lyckan. Detta bör i all synnerhet iakttagas under välsignelsen.

Man får ej se sig tillbaka i brudstolen, då tittar man efter en annan make.

Om brudgummen skulle snubbla, eller om han fick foten under brudstolen, blir det han som dör först.

Från altaret till brudstolen skall brudparet gå baklänges utan att se sig tillbaka. I annat fall blir äktenskapet olyckligt. Den, som först vänder sig åt församlingen, kommer att dö först.

Då brudstol användes, skulle bruden försöka få största rummet i brudstolen.

Bruden bör ha en silfverslant i skon.

Bruden bör ständigt försöka att stå med högra foten litet längre fram än brudgummen, ty då blir det hon, som kommer att få makten i huset.

Bruden får icke tappa något o. s. v.

Förr användes brudpell, hvilken ungmansdrängarna och brudpigorna under vigseln höllo öfver brudparet. Var t. ex. en af brudpigorna så liten, att hon icke nådde upp, fick hon stå på en pall. Till brudpell användes oftast den duk, som bruden i fästegåfva erhållit af brudgummen — gåvdoken. Denna hölls i hörnen,

med pekfingret och tummen, så högt upp på duken, att hörnfliken hängde ner ett stycke, ett kvarter eller så. I Ejsta fanns särskild brudpell, som beskrifves sålunda: »En $2\frac{1}{2}$ alns duk i fyrkant af mörkrödt flor med guldvädor i kanterna, som hängde ned, samt fyra silfvertofsar i hörnen.» Under den långa förrättningen var det stundom tröttsamt nog att hålla brudpellen hela tiden, hvarför man ofta nödgades byta om hand.

För icke så länge sedan brukades äfven under vigseln brudmessen. Denna liksom pellen är nu alldeles aflagd.

I konsistorii protokoll den 4 och 5 juli 1694 läses om messan och pellen följande: »Med anledning af den nya handboken frågades i Consistorium: 2) Om brudmessen och pellet skall ock för de fattiga och gemena brukas, som för detta icke hafver varit brukligt här å orten? Svar: Ja, förty äktenskapet är ett heligt verk och stånd, icke mindre för de fattiga än för de rika: men om en icke kan den messan sjunga, så kan han läsa henne. Därföre skulle ock pellet öfver de fattiga brukas, det jämväl uniformiteten i ceremonierna fordrar.»

Under vigseln brukade man äfven fordom, enligt hvad som framgår af Veskinde kyrkobok år 1673, bränna vaxljus för brudfolk i kyrkan, hvilket betalts med 4 sk. dansk.

Då vigseln är slut, sjunges vanligen: »Nu blott för världen två etc.» Nu börja äfven kyrkvärdarna skramla med håfvarna i sakristidörren för att upptaga kollekt till kyrkan och de fattiga. Kollektmedlen utgöras af 1- och 2-öringar. Ännu på 1870-talet förekom under psalmen äfven offringen till prästen. Denna tillgick så. Först går brudtöfverskan fram till bruden och niger. Därpå går bruden och brudtöfverskan upp till altaret genom norra ingången i altarskranket, niga då de gå förbi prästen, gå därpå bakom altaret och lägga sin gåfva i en tallrik eller annat kärl på södra sidan af altaret, gå så ned genom södra ingången i altarskranket och niga för brudgummen, hvarefter de intaga sina gamla platser, bruden vid brudgummens högra sida och brudtöfverskan vid vänstra sidan i koret. Härefter går brudtbonden fram och bugar sig för brudgummen, hvarefter de — brudgummen först — utföra samma manöver. Särdeles

viktigt var det att bruden, då hon kom tillbaka, eller brudgummen, då han lämnade sin plats, icke gick mellan brudstolen och altaret utan bakom denna. Härefter kommo de öfriga gästerna i ordning efter rang. Det vanliga beloppet, som offrades, var 25 öre, och det var vid ett sådant tillfälle, som en prost på norra Gottland, då han såg en af gästerna offra en 5-öring, i stor förtrytelse utropade: »Hvem skramlar med koppar uppå Herrans altare.»

Omkring år 1800 var i Sjonhem ordningen något olika. Då gingo först ungmansdrängarna, därefter brudgummen och brudtbonden och därefter allt manfolk, så kommo brudpigorna, bruden och brudtöfverskan och sist allt kvinnfolk.

Sedan psalmsången slutat, går först prästen ner och trycker de nygiftas händer under tillönskan af lycka och välsignelse, därpå vänder sig brudparet åt församlingen, hvarefter de uppvaktande gratulera. Först går den öfversta tärnan, därefter hennes marskalk, därpå nästa tärna och hennes marskalk och så vidare par efter par. När de uppvaktande slutat, fortsätter brudtöfverskan och brudtbonden samt därefter öfriga anhöriga och vänner, naturligtvis äfven nu i rang efter närskyldhet till de nygifta. Så spelas brudmarschen upp igen, och bröllopsföljet tågar ut ur kyrkan, nu med brudparet främst. — Här och där har det varit brukligt, att bruden, då hon gick igenom kyrkan, vid utgåendet delade ut bullar och äpplen till de fattiga. På andra håll har samma utdelning sparats, tills man kommer ut på kyrkogården efter vigseln, och det säges, att så många gåfvor af dylikt slag, som bruden delar ut, så många synder förlåtas henne.

I äldre tider synes det vara brukligt, att brudfolket på första bröllopsdagen gick till nattvarden, men i Jens Bildes stadga föreskrifves, att »effterdi der giffuis megen aarsage till drick oc Offuerflødighedt aff fremmede folek oc Giester udi første Bryllupsdagen, da haffuer mandt saa besluttett for forargelsis skyldt att affwinde att Brudtgom oc Brudt maa gaa till Gudts Bordt om de ville neste eller anden Søndag før eller effter Bryllupett eller oc naar første gang liusis før dennem, effter saa som leyligheden sig best begiffue kandt.»

Då man efter vigseln kommit in i prästgården, fågnas man ånyo med kaffe och vin samt ofta »körksupen» för männen. Snart ges emellertid tecken till uppbrott, och hemfärden sker i samma ordning som till kyrkan; numera blir dock allt vanligare, att brud och brudgumme åka på samma skjuts. Man svänger först ett tag rundt ungmansstången, och så bär det af ånyo under skjutning och kimmande. Efter en stund rida ungmansdrängarna tillbaka och upprycka den på prästgården stående stången, bryta af toppen och föra den emellan sig, tills de kommit ett stycke om bröllopsskaran, då de bortkasta den i en lund bredvid vägen på ett ställe, där ingen af de öfriga märker den. — Toppen afbrytes, emedan det säges, att bruden därigenom skall bli mannen mera »undabåjgli».

Om de icke fortsätta direkt hem, sälla de sig härefter några ögonblick till det öfriga följet, men då blott för att genast skiljas igen och rida i förväg hem att för de hemmavarande förkunna, »huru dags thet är». När ungmansdrängarna kommit i gård och gjort den sedvanliga ronden rundt ungmansstången, framsäger förste ungmansdrängen t. ex. följande tal:

»Godag vänner!

Wi hafvom varit uppe i Härrans tämpel, och vi sågom bruden och brudgummen huvera i en härlig stad, och vi sågom Läraren knyta det heliga äkta bandet emellan dem, och vi prisade Skaparen, att Han, himmelens herre, har skänkt åt jordens innevånare en sådan stor sällhet, och vi sågom, att brudparet blef in och ut led-sagadt under spel och lyckönskningar.»

Sedan de fått sin sup, svänga de om ungmansstången igen samt rida emot det öfriga tåget för att intaga sin plats i processionen.

Ånyo hör man i bröllopgården skotten, allt närmare lamret af vagnarna och ser den stora skyn af damm på vägen. Det är nu brudfolket, som återkommer som gifta. Då man kommit i gård och med hela tåget svängt rundt om ungmansstången, stannar den främsta skjutsen framför grinden. Nu är det brudens föräldrar med skaffaren, som emottaga de hemkomna. — Ånyo skall brudtbonden hålla ett tal af t. ex. följande lydelse:

»Hedervärda värtafålk!

För en stund Sedan togs här af sked mäd edra Elskade baren, och hväl pryddade Brudafålk, hörde jag af eder mun säija, så faren nu åstad och utretter dett ärende Som j före satt hafwer, Gud hware mäd eder. — Di fortsatte sin resa och kom Löckligen till staden, och Nalkades byjen med glädje hvarestt di upgick j härrans hus och tempell, hvilken därstädes bemötte dem en härrans Sebaoths Engel som gjorde ett eckta förbund emellan dem och knytte ett band, som ej bör upplösas förr en genom döden, som skedde med bön och sång.»

Sedan skaffaren med några ord hälsat dem välkomna tillbaka, stiga de af skjutsarna och intåga under musik i bröllopshuset med brudparet i tēten.

På trappan stå brudens föräldrar, som omfamna sin dotter och måg under uttalande af önsknigen: »Gud lätt jär var' väl bikumne!»

Vid ett bröllop i Kräklingbo 1903 var det en 82-årig gumma, som spelade in brudparet.

Brudtbondens tal vid återkomsten är nu nästan öfver allt bortlagdt; ungmansdrängarnes tal förekommer dock ännu här och där. I Eksta år 1808 skedde hemfärden i husvagnen dragen af prästhästarna, som å hufvudena voro prydda med röda och blå hängande granna tofsar af yllegarn, och det var vanligt, att prästdrängen, som körde, fick ett par yllestrumpor samt vantar för besväret.

Efter hemkomsten samlas brudparet samt tärnor och marskalkar med präst och klockare i brudkammaren, där efter afsjungandet af »Kristne, medan vi här vandra» prästen läser en bön och Herrens välsignelse öfver brudparet, hvarefter »Herre signe du och råde» sjunges. Detta kallas att »singe bräudpare e sängg». På 1800-talets midt skedde sängledningen åtminstone i Kräklingbo icke i brudkammaren utan i salen. Midt på golfvet inom hästskobordet lades en långdyna, på hvilken breddes en schal eller annat kläde, på hvilket brudparet knäböjde under det ceremonien pågick. Här och där användes tvenne kullerstolar med framför liggande kuddar, på hvilka brudparet knäföll.

Om sängledningen läses i ett visitationsprotokoll från Rone af den 14 september 1680: — — »Att stor otidighet sker med brude-

bång, likfärder samt brudparets sängledning, hvilket Prosten och Pastor ålades att afskaffa och alla sådana ceremonier stricte efter svenska kyrkoordningen förändra.»

I det ofvannämnda konsistorieprotokollet från 1694 frågas äfven: »Om det kan vara någon exception vid brudfolkets sängledning quoad locum, så att den kan under tiden ske annorstädes än i brudhuset?» Härpå svaras, att »när presten intet följer brudfolket hem, så kan han sängleda dem i det hus, som närmast kyrkan är, antingen i prestgården eller i klockarstugan.»

Förr brukade man efter sängledningen ånyo gratulera de nygifta. Numera sker detta vanligen så, att man omedelbart efter akten samlas i hvardagsrummet, där vin serveras, och då skola alla klinga med brudparet, hvarvid äfven de, som icke i kyrkan gjort det, hafva tillfälle att nu frambära sina lyckönskningar.